

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G R A F I C E

Prot. dr. Ioan Bude, **Temeiuri biblice neotestamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești vol. II – Mirungerea**, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2017, 144 pp.

Cu mai mult timp în urmă, *Părintele protopop dr. Ioan Bude* din Timișoara și-a propus să pună în valoare *Temeiurile biblice neotestamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești*, începutul făcându-l *Taina Sfântului Botez*, care a văzut lumina tiparului în aceeași editură.

Cel de al doilea volum, de care ne ocupăm în rândurile care urmează, se referă la *Taina Mirungerii*.

Precedat de o *Notă preliminară* (p. 5-9) prezentul studiu este structurat în patru părți după cum urmează:

Partea I: *Considerații generale*: Despre mir în general și despre Sfântul și Marele Mir și Taina Mirungerii, în special (p. 11-17);

Partea a II-a: *Sfintele Evanghelii sinoptice despre Taina Mirungerii* (p. 17-51);

Partea a III-a: *Mirungerea în Evanghelia a IV-a și în Faptele Apostolilor* (p. 51-95);

Partea a IV-a: *Mirungerea în Epistolele pauline, în cele sobornicești, și în Apocalipsă* (p. 97-139).

Privind cuprinsul prezentului volum, remarcăm dintru început că autorul prezintă câteva *considerații generale privind materia Sfintei Taine a Mirungerii*, apoi se fac unele precizări cu privire la acțiunea Sfântului Duh în viața spirituală a credincioșilor, în general; iar în special, *se face o adâncire exegetică a textelor neotestamentare cu referire la Taina Sfântului Mir în viața Bisericii*.

Referitor la originea *Taina Mirungerii*, autorul arată că acesta rezidă în făgăduința Mântuitorului că va trimite Apostolilor pe Sfântul Duh, fapt care se va împlini la Cinzecime, când asupra Apostolilor s-a revărsat Duhul Sfânt și se va continua această revărsare asupra tuturor credincioșilor până la sfârșitul veacurilor, după cum ne spune profetul Ioil (3, 1-2; Fapte 2, 16-21).

Autorul precizează, apoi, că potrivit mărturiei apostolice păstrată în cărțile Noului Testament, Sfântul Duh este prezent în viața oamenilor, pregătindu-i mai întâi pentru primirea harului răscumpărător și regenerator al naturii omului prin Taina Botezului, urmată de acțiunea sfințitoare ce conduce la desăvârșirea firii prin îmbrăcarea în Hristos (Gal. 3, 27), ca o experiență conștientă, liberă, activă și personală, specifică vieții duhovnicești a fiecărui credincios când se

împărtășește de roada Duhului (Gal. 5, 22). În același timp, Duhul este prezent și în viața comunitară a credincioșilor, activând unitatea în credință, mărturisire și acțiune, împlinind în cele mai variate forme nevoile și misiunea specifică Bisericii în lume.

Referitor la Taina Mirungerii, autorul mai precizează că *oricare ar fi numirile ei* (punerea mâinilor, ungere, pecetluire, arvună a Duhului, întărire), *ea este una și aceeași Sfântă Taină, inseparabilă de Taina Botezului și existentă în practica apostolică încă de la începutul Bisericii.*

Apostolii împărtășeau celor botezați Taina Mirungerii sub două forme: mai întâi prin *punerea mâinilor*, cum a fost cazul creștinilor din Samaria, botezați de către diaconul Filip, peste care Apostolii Petru și Ioan „punându-și mâinile luau Duh Sfânt” (Fapte 8, 15-17). În același timp, Apostolii aplicau Taina și prin ungerea cu Sfântul Mir, după cum rezultă din textele scripturistice: „Iar Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre...” (II Corinteni 1, 21-22); „Și voi aveți ungere de la Cel Sfânt...” (I Ioan 2,20), iar „ungerea pe care ați luat-o de la El rămâne în voi și nu aveți trebuință să vă învețe cineva, ci precum ungerea Lui vă învață despre toate, și este adevărată și nu este minciună, rămâneți în El așa cum v-a învățat” (I Ioan 2,27), spune Sfântul Apostol Ioan.

Mai târziu, în aplicarea Tainei Mirungerii, datorită înmulțirii numărului celor care primiseră Botezul în localități îndepărtate, încât Apostolii nu s-au putut deplasa pretutindenea, s-a renunțat la practica punerii mâinilor, generalizându-se practica ungerii cu Sfântul Mir. Din textele scripturistice prezentate în volumul de față rezultă că întreaga operă specifică Duhului Sfânt – Dumnezeu, de zămislire a vieții pe pământ, de sfințire a întregii creații, de pregătire a omenirii în vederea primirii lui Mesia, precum și participarea perihoretică și voluntară a Sfântului Duh la toate celelalte persoane ale Sfintei Treimi, constituie în istoria mântuirii o dumnezeiască și infinită Mirungere, cu o la fel de dumnezeiască putere de continuitate în Biserică și în lume, până la sfârșitul veacurilor.

Privind Mirungerea ca lucrare a Duhului Sfânt, autorul o identifică în opera de mântuire a lumii, arătând că Fiul lui Dumnezeu acceptă și cu bucurie confirmă propria Lui ungere ca Mesia din partea „Duhului Domnului” (Luca 4, 18-19). Apoi, la „plinirea vremii”, Sfântul Duh își va pogorî harul Său peste Sfânta Fecioară Maria, încât și asupra ei se va săvârși o dumnezeiască Mirungere.

Din prezentul studiu reținem atât *elementele comune scrierilor neotestamentare privind Mirungerea*, cât și precizările specifice fiecărei cărți.

Privind primul aspect, cel al elementelor comune, reținem că toți Sfinții Evangheliști redau în mod unitar Teofania și Mirungerea de la

Iordan, și doar sinopticii pe cea de pe Tabor, notificând că Duhul Sfânt în chipul porumbelului ceresc (la Iordan) și al norului luminos (pe Tabor), împreună cu glasul mărturisitor al Tatălui, îl arată faptic lumii, și într-un caz, și în altul, pe însuși Mântuitorul ei: la Iordan fiind vorba de începutul activității mesianice, iar pe Tabor, încheierea ei.

De asemenea, toți evangheliștii, precum și toți autorii neotestamentari au evidențiat idea că nu botezul lui Ioan, ci noul Botez, cel cu „Duh Sfânt și cu foc” întemeiat de Mesia ca cea dintâi Sfântă Taină, împreună cu Mirungerea și cu celelalte Sfinte Taine, asigură mântuirea credincioșilor în Biserică.

După aceste câteva precizări generale pe care le sugerează prezentul studiu, considerăm potrivit să extragem din cuprinsul specificul ideatic pe care îl aduce fiecare autor neotestamentar cu privire la prezența și lucrarea Duhului Sfânt în viața Bisericii și mai ales în Taina Mirungerii.

Sfântul Apostol și Evanghelist Matei, adresându-se unei anumite comunități, se referă în mod special la împărăția lui Dumnezeu, întemeiată pe lucrarea Duhului Sfânt, pe care El o va crește, o va dezvolta și o va desăvârși. Altfel spus, având ca temă dominantă „Împărăția lui Dumnezeu” (pomenită de 51 de ori), totul se desfășoară între „deja” și „nu încă”. Etapa pământească a împărăției cerești o constituie comunitatea tuturor creștinilor – Biserica. Dar nu e desăvârșită acum și aici pe pământ, ci

doar „atunci”, adică la sfârșitul veacurilor. Sfântul Matei arată, apoi, că Sfântul Duh este prezent atât la începutul activității lui Iisus, cât și la încheierea ei.

Privind natura umană a Fiului lui Dumnezeu, Duhul exercită ungera asupra lui Iisus, începând cu botezul de la Iordan, iar prin conlucrarea cu Duhul Sfânt, trupul lui Iisus se îndumnezeiește. Această conlucrare are caracter de reciprocitate în sens că Duhul a pregătit, prin prooroci și prin revelația Vechiului Testament, venirea lui Iisus, iar pe de altă parte, Hristos pregătește venirea Duhului Sfânt spre împlinirea, sfințirea și continuarea activității Sale în lume.

Sfântul Evanghelist Marcu se referă la „Evanghelia lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu”, urmând ca în tot ce va relata să demonstreze că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu; El este Mesia, Fiul lui Dumnezeu. Iar în textul din 9, 49-50, are o exprimare originală în legătură cu Sfintele Taine ale Botezului și ale Mirungerii: „Căci fiecare om va fi sărat cu foc, după cum orice jertfă va fi sărată cu sare. Bună este sarea... Aveți sare în voi și trăiți în pace unii cu alții”. Jertfa de aici este „pârga umană”, adică pruncii botezați, iar „sarea” care dă gust și valoare „jertfelor vii” (Romani 12,1), este focul Duhului Sfânt din Sfânta Taină a Mirungerii.

Din Evanghelia după Luca și din Faptele Apostolilor răzbate dinamica prezenței a Duhului Sfânt și o spontaneitate a harului Său, manifestată în cele mai diverse situații: fie prin

crearea unei atmosfere generale de bucurie sfântă, fie printr-o minunată stare de „umplere” sau de maximă înduhovnicire personală (de proorcire) a aceloră asupra cărora El lucrează, fie prin „pogorârea peste” sau prin „umbrirea” unor personalități biblice ce vor avea un rol deosebit în istoria mântuirii; sau pur și simplu prin „căderea” Lui inopinată, fie peste Sfinții Apostoli, fie peste vreun grup mai extins sau mai restrâns de persoane.

Descrierea pogorârii Sfântului Duh constituie o temă specific lucanică de maximă importanță pentru viața și istoria Bisericii creștine. Duhul Sfânt va lucra prin Sfintele Taine și Ierurgii, călăuzind și sfințind Biserica și toată creația în mod neîntrerupt, orientând-o spre marea întâlnire a celei de a doua venire a lui Hristos, spre Parusie.

În scrierile *Sfântului Evanghelist Ioan* toate cuvintele de învățătură ale lui Iisus Hristos „sunt Duh și viață” (Ioan 6,68). În Prologul Evangheliei ne este prezentată Sfânta Treime în definiții teologice specifice limbajului iouanic: Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Logosul, iar Duhul Sfânt este Viață, Lumină, Adevăr. Într-o altă definiție teologică, de pildă, cuvântul „viață” este prezent de 36 de ori, cu sensul exclusiv de viață autentică, în Duh, adică în Dumnezeu. Iar expresia: „le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu” (1,12) îi definește pe toți cei botezați, care prin Mirungere au dobândit și calitatea de „fii ai lui Dumnezeu”.

În *Evanghelia după Ioan*, Botezul și Mirungerea includ trei tipuri de „nașteri”: „nașterea de sus”, „nașterea din apă și din Duh” și „născut din Duhul”, ceea ce înseamnă că apa și Duhul nu-și vor înceta niciodată lucrarea în Biserica lui Hristos. La aceasta se mai adaugă și mărturia „sângelui” (I Ioan 5,6-8), ca element definitoriu al Euharistiei.

Pe de altă parte, *Epistola I Ioan* ne oferă un prețios indiciu documentar, și anume că încă de la sfârșitul veacului apostolic (anii 96-100), Taina Mirungerii nu se mai efectua prin „punerea mâinilor”, ci prin ungerea efectivă cu Sfântul Mir.

Privind *Mirungerea din Apocalipsă*, pe lângă cei „o sută patruzeci și patru de mii de pecetluiți din toate semințiile lui Israel..” (7, 3-4 și 9,4), care sunt „miruiții” Vechiului Testament, sunt pomeniți și „neofiții” (luminații, miruiții) Noului Testament: „mulțime multă, pe care nimeni nu putea să o numere, din toate neamurile și semințiile și limbile..”, adică martirii și creștinii (sau cei botezați cu botezul sângelui), care „și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sângele Mielului..” (7, 9, 14). Ei sunt „biruatorii”, cei înscriși în Cartea Vieții și care se vor adăpa „din izvorul apei vieții” (20,12; 21,6) „ca să aibă stăpânire peste Pomul vieții și prin porți să intre în Cetate” (22,14).

În sfârșit, cel mai expresiv dintre toți autorii nouotestamentari este *Sfântul Apostol Pavel*.

Mai mult ca în celelalte cărți ale Noului Testament, în epistolele către

Romani și Galateni, Duhul Sfânt și Taina Mirungerii constituie atât sursa, cât și mărturia înfierii noastre de către Dumnezeu. Duhul Sfânt al Mirungerii locuiește faptic în fiecare creștin (Romani, 8, 9-10). Murind și înviind în Hristos, prin Botez, el devine o făptură nouă, iar prin Mirungere ajunge să fie „templu al Duhului Sfânt”.

Sfântul Apostol Pavel corelează organic și funcțional Taina Sfântului Botez cu cea a Mirungerii, când spune: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat” (Gal. 3,27). „Pecetea darului Duhului Sfânt” este momentul în care făptura cea nouă regenerată prin Botez devine locaș al Duhului, intrând în procesul de hristoformizare, când Duhul exercită în interiorul ființei umane, deopotrivă „trup și suflet”, o acțiune de transformare, prin participarea Sa activă și directă, menită să realizeze viața lui Hristos în Trupul Său care este Biserica. Astfel, cei botezați și miruiți sunt „o singură pâine”, alcătuind Biserica lui Hristos, ca organism viu, creator de viață duhovnicească prin cultivarea „roadei Duhului” (Gal. 5, 22-26) ca viețuire în Hristos și în comuniune frățească.

După cum vedem, textele neotestamentare, judicios alese și interpretate după regulile unei exegeze corecte, oferă autoritatea deplină cuvântului lui Dumnezeu, ca revelație și inspirație divină și, în același timp, ca normă de credință „dată odată și pentru totdeauna Bisericii” (Iuda 1,12). Astfel, prezentul volum, realizat într-o expunere clară, fluentă și

concisă, rămâne un studiu de referință pentru cercetătorii în domeniul studiului Noului Testament, iar pentru cei chemați să propovăduiască și să transmită învățătura creștină, preoți și profesori de religie, se oferă ca un instrument de lucru folositor, precum de folos este și credincioșilor dornici să cunoască și să trăiască conform învățăturii Bisericii.

Pr. prof. univ. dr. Sorin Cosma

Mircea Crișan, **Justinian. Arhiepiscopul care ne arată pasul lui Dumnezeu în Nordul României**, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmarului, Baia-Mare, 2014, 159 pp.

Volumul prezentat reprezintă o importantă lucrare de „teologie aplicată”, prin intermediul căreia se dezvăluie un mare duhovnic, un mare iubitor de Dumnezeu: Justinian Chira, fostul Arhiepiscop al Maramureșului și Sătmarului (1921-2016). Smerenia sinceră a unuia dintre cei mai importanți ierarhi contemporani ai Bisericii Ortodoxe Române se desprinde încă din primele rânduri ale cărții, concepute sub forma unui interviu-mărturisire. „Î. P. S. Justinian, „creștinul absolut”, e o sumă de paradoxuri: poartă, de la naștere „stindardul” unei misiuni mărețe, dar niciodată nu-și dă importanță sieși, ci ție, un biet obosit de viață care te agați de el, să-și dea putere” (p. 15).

În paginile volumului, arhiepiscopul Justinian oferă învățături și lămuriri ale conceptelor de bază după care ar trebui să se ghideze orice creștin ortodox. De exemplu, despre rugăciune spune că trebuie să fie din suflet, „fără reguli” (p. 7). Rugăciunea este convorbirea cu Dumnezeu iar fiecare om în parte își poartă convorbirile după un anumit tipar personal: „Rugăciunea adevărată este cea spusă din inimă. ... Sunt vorbe dulci pentru că aceasta este legătura normală cu Dumnezeu” (p. 46-47).

Învățăturile despre Ortodoxie desprinse din acest volum sunt oferite pentru întărirea celor care se îndoiesc sau pentru cei care citesc gândurile și sfaturile ierarhului maramureșean cu sufletul din ce în ce mai împăcat. De asemenea, ierarhul de la Baia Mare pune accent pe gândirea pozitivă care poate schimba un om și îl poate aduce pe calea cea dreaptă, pe calea lui Dumnezeu, oferind, totodată, exemple din bogata experiența personală (p. 9, p. 66).

De asemenea, se desprind câteva învățăminte foarte importante pentru viața oricărui creștin ortodox, indiferent dacă este un teolog de seamă sau simplu credincios. „Nu trebuie să umblăm cu frică de păcate, ci cu frică de Dumnezeu! Că așa cum nici Dumnezeu nu ne poate băga în rai cu forța, nici în iad nu ne poate duce satana. Dumnezeu ne-a lăsat voia liberă. Noi avem libertatea de a decide. De aceea, de multe ori facem un pas înainte și doi înapoi. Nu trebuie

să umblăm cu frică de păcate, ci cu frică de Dumnezeu!” (coperta IV)

Pentru orice creștin, respectul pentru familie este unul dintre cele mai importante repere după care trebuie să se ghideze în viața de zi cu zi (p. 38). Alte importante puncte esențiale ale vieții creștine sunt credința (p. 82; p. 89), smerenia („Vlădica Justinian” n-are nimic din discursul stereotip al unui teolog dogmatic, nici din mișcările calculate ale unui ierarh. A păstrat, chiar și-n tronul de arhiereu sfiala pruncului care pleca spre Rohia, cu gândul de a-i sluji lui Dumnezeu și oamenilor. ... atunci când se apropie de oameni, o face tot cu sfială și cu grijă. Grijă de nu dezamăgi, de a nu pleca cineva nemângâiat, neîndrumat”), depășirea sentimentului de îndoială. În viziunea arhiepiscopului Justinian, „un creștin adevărat nu are voie să fie deloc deznădăjduit. În primul rând religia, creștinismul și un creștin are încredere absolută în Dumnezeu. Dacă un om credincios este disperat, înseamnă că nu are credință. De aceea, foarte frumos se spune acel caz în care bărbatul vine și spune „cred Doamne, ajută necredinței mele!”. În fiecare om există și îndoiala. De aceea nu strică, pentru că îl pune pe om să verifice, să pipăie, să vadă, să încerce să cunoască binele de rău și să iasă mai întărit în credință” (p. 37).

Paginile volumului prezintă și viața tumultuoasă a ierarhului maramureșean, viață plină de piedici pe care le-a depășit prin credință nestrămutată în pronia dumnezeiască. A scăpat de

toate greutățile, ajungând la o vârstă venerabilă pentru că, după cum însuși mărturisește, „întreaga viață a avut-o Scut și Acoperământ pe Maica Domnului” (p. 78). În paginile capitolului al doilea, cititorul trăiește și el experiența Î. P. S. Justinian din timpul perioadei comuniste. „Eu dau slavă lui Dumnezeu că trăiesc după atitudinea pe care am avut-o împotriva regimului. Că ar fi trebuit să fiu spânzurat de 100 de ori. Dar Dumnezeu m-a scutit. Din asta înțeleg că Dumnezeu a avut nevoie de activitatea mea.” (p. 82)

În paginile acestui volum ni se dezvăluie faptul că în viața de zi cu zi încă se întâmplă minuni în numele lui Iisus Hristos. Din capitolul dedicat „Cuvintelor alese” și „Din învățăturile Î. P. S. Justinian” se desprinde următorul crâmpoi de gând, un adevărat țel al vieții ierarhului din nordul țării: „Eu toată viața am vrut să vă scot din banalitate, ca să gândiți toți frumos, pentru că ce-i frumos e sfânt. Iar ce-i sfânt este dumnezeiesc.” (p. 119).

Adevărata credință ortodoxă, învățăturile unei vieți sfinte și dedicate lui Dumnezeu, gândurile frumoase și sfaturile exprimate în volumul dedicat arhiepiscopului de pie memorie Justinian al Maramureșului și Sătmăruului reprezintă cu adevărat repere teologice demne de urmat de fiecare dintre noi, „de la vlădică până la o pînă”.

Drd. Gabriela Adina Marco

Pentru o ecologie a transfigurării. Perspective creștin-ortodoxe asupra mediului, naturii și creației, editat de Arhid. Jonh Chryssavgis și Bruce V. Foltz. Prefață de Patriarhul Ecumenic Bartolomeu; Cuvânt înainte de Bill Mckibben. Traducere din limba engleză de Valentin - Radu Trandafir, Iași, Editura Doxologia, 2017, 725 pp.

În colecția „*Teologie & Ecologie*”, volumul de față recent apărut, este al doilea în ordinea apariției. Primul volum a apărut în 2016 sub semnătura reputei cercetătoare Elizabeth Theokritoff „Trăind în creația lui Dumnezeu. Perspective ortodoxe asupra ecologiei.”

Din „scrisoarea – prefață” a Patriarhului Ecumenic Bartolomeu al Constantinopolului se poate vedea preocuparea urgentă, ca prioritate spirituală, de a conștientiza asupra gravelor probleme cu care suntem confrunțați, și rolul nostru în „Definire ecologiei ca responsabilitate spirituală”. Face aprecierea specială a comunității academice din întreaga lume ce adună în acest „volum unic, poate cea mai cuprinzătoare cercetare asupra teologiei mediului timpului nostru.” (p.12).

În Introducerea „Dulceața raiului se revărsă pe pământ”; creștinismul ortodox și gândirea ecologică ce doi – editori Arhim. John Chryssavgis (Consilier teologic al Patriarhiei Ecumenice pe probleme de mediu) și Bruce V. Foltz (Președintele Fondator al Asociației Internaționale pentru filozofia ecologică) amintesc cu durere

despre degradarea alarmantă a mediului, despre „tristețea pământului” (Os.4,4) și de a lua aminte la „suspînul creației” (Rom. 8,22). Dacă am privi natura drept o icoană pictată de Dumnezeu (p.25) am putea lăuda pe Creator și pentru frumusețea creației în limbajul psalmilor. Se precizează că această colecție de articole se bazează pe o teologie a Întrupării care privește spre transfigurarea întregii creații, ca ultim scop al istoriei, pentru care omul este chemat a sluji în smerenie și contemplație preoția cosmică a sărbătorii. Această colecție de eseuri cuprinde gânduri ale celor mai importante voci ale ortodoxiei contemporane.

Volumul de față este structurat pe patru părți, după cum urmează:

I. „Cunoașterea unită cu Dumnezeu: Mediul, natura și creația în gândirea patristică

David Bradshaw – Logoi -urile ființelor în gândirea patristică greacă; Eric D.Perl, - Ierarhie și iubire în scrierile Sfântului Dionisie Areopagitul;

Pr.John Antony McGuckin, -Frumusețea lumii și sensul ei în scrierile Sfântului Grigorie Teologul; Mitropolitul Johan (Paffhausen), - Contemplația naturii în scrierile Sfinților Maxim Mărturisitorul și Isaac Sirul; Pr. Andrew Louth, - Omul și cosmosul în scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul .

Demn de reținut este faptul că natura este o teofanie, indică dincolo de sine, spre sursa ei. Împărtășirea euharistică de Hristos este un mod de educație liturgică a simțurilor. Sfântul

Maxim Mărturisitorul, cel mai mare exponent al învățaturii despre rațiuni (logoi) vorbește despre o Liturghie cosmică. O parte din această lucrare cuprinde raportul dintre teofanie și asceză, ne oferă o viziune sacramentală a realității exprimată în asceză. Un termen cheie în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul este noțiunea de „theosis” – îndumnezeire, ce vizează întregul cosmos. Anrew Louth face referire și „la cuvintele unuia dintre cei mai profunzi comentatori ai operei Sfântului Maxim din secolul ce abia s-a încheiat, teologul român Pr Dumitru Stăniloae”, volumul tradus în engleză, cu titlul *Experiența lui Dumnezeu*, din cadrul lucrării sale *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (p.125).

II. „Inima care primește”: Mediul, natura și creația în gândirea ortodoxă a secolului XX

Savas Agouridis, - Ecologie, teologie și lume; Mitropolitul Kallistos (Ware) de Diokleia, – Prin creație spre Creator ; Aristotel Papanikolau, - Creația ca și comuniune în Teologia Ortodoxă contemporană; Perry T. Hamalis, -Contribuțiile teologice etice ale Arhimandritului Sofronie (Saharov) la problemele de mediu; George Theokritoff, - Cosmologia Euharistiei; Jurreta Jordan Hechscher, „ O „Tradiție” ce nu mai există niciodată”: creștinismul ortodox și eșecul istoriei mediului; Arhid. John Chryssavgis, - Un cer nou și un pământ nou: perspective creștin – ortodoxe oferite de Teologie, Spiritualitate și Sfintele Taine;

Mitropolitul Ioannis (Zizioulas) de Pergam, - Stăpânii sau preoții creației?.

Acest capitol însumează gândurile unora dintre cei mai mari teologi ortodocși ai secolului XX. Savas Agouridis – a fost printre primii teologi greci care s-a aplecat asupra acestei teme. Natura concurează împotriva lui Dumnezeu în experiența umană, atunci când oamenii se închină „făpturii în locul Făcătorului (Rom.1,25). Natura este supusă „trufiei” și „stricăciunii”. „Suspină” și „suferă” împreună cu oamenii în lupta de eliberare și împăcare, „așteaptă că se va izbăvii din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea fiilor”(Rom.8,20-22). Este imposibil să dăm sens lumii fără să privim dincolo de lume. Lumea să fie privită ca o reflecție a unei realități ce o transcende. Natura își găsește frumusețea când funcționează ca o icoană a Frumuseții necreate (p.182- 183). Idei remarcabile găsim și când se vorbește despre metanoia cosmică, schimbarea minții. Este nevoie de o reformare ecologică (ecleziologică). Întreaga istorie trebuie văzută în lumina veacului viitor, împărăția lui Dumnezeu, „ziua nesfârșită,, și pascală (p.288). Pomul Crucii, „moarte de viață făcătoare” (Sfântul Vasile cel Mare) ne conduce spre veșnicie.

III. „Iubirea vine în urma întâlnirii lui Dumnezeu”: Dimensiuni istorice, teologice și filosofice

James Carey; Sedimentarea sensului în conceptele de „natură” și „mediu”;

Christos Yannaras, Abordări existențiale versus abordări normative: tema mediului înconjurător ca problemă existențială și nu canonică; Nikos Nissiotis, Natură și creație: un comentariu la problema de mediu dintr-un punct de vedere filosofic și teologic; Arhim. John Panteleimon Manoussakis, Natură (physis) și creație (ktisis): două moduri diferite de gândire a lumii; Philip Sherrard, Imaginea omului, imaginea lumii; reînnoirea cosmologiei sacre; Costa Carras, Mediu și securitate: către o criză sistemică a umanității? ;

L. Michael Harrington, Zidurile Bisericii și granițele sălbăticiei: definind spațiile sanctuarului; Alfred K.Siewers, Ortodoxia și Eco-poetica: lumea verde în marea pustiei; Gayle E.Woloschake, Perspective asupra Ortodoxiei, Evoluției și Ecologiei; H. Tristram Engelhardt Jr, .Ecologie. Morală și provocările secolului al XXI-lea: Pământul în mâinile fiilor lui Noe.

În această a treia parte a lucrării pe care o prezentăm, se pot reține câteva puncte lămuritoare în mersul spre veșnicie. Apocalipsa – interpretată ca o condamnare radicală și finală a naturii, din moment ce Împărăția eshatologică este anunțată ca un coșmar al distrugerii fizice, ca un colaps al întregului univers, este o interpretare sectară, Ecologia Universului Bisericesc reprezintă înzestrarea lumii, nu o distrugere a naturii și sfârșit al timpului, ci comuniune împlinitoare a vieții cu ființa creată și necreată, într-o Euharistie universală (p.349, 355). Sunt nuanțați

termenii clasici pentru creației: ca „demiourgia”, - lucrarea creatoare a Dumnezeului platonice și aristotelice – care modelează materia preexistentă, și „ktisis”, - cu sens de ”a întemeia”, a înființa. Există în ortodoxie o utilizare simbolic- actuală remarcabilă a materiei și a sfințeniei ei (p.373) Creația (ktisis) este destructibilă, - natura (physis) nu poate fi distrusă fiindcă este necesară. Creația este mântuită numai prin Hristos, Logos-ul întrupat. Teologia mediului este o parte a hristologiei, și ar fi fost suficient dacă omul era capabil să recunoască caracterul haric al creației (p.384). Desacralizându-ne în propriile noastre minți, am desacralizat și natura în mintea noastră. „Am reușit să devenim cea mai depravată și depravatoare dintre toate creaturile de pe pământ „constată cu amărăciune P.Sherrad (p.389). Fără un simț al sfințeniei și fără smerenie, vom merge „cu capul înainte de-a lungul căii spre autodistrugerea la care ne-am angajat acum”. În lipsa unei recunoașteri a lui Dumnezeu, omul se depreciază, mediul devine pentru mulți un dumnezeu surogat, iar etica ecologică – religie surogat ritualic secular.

IV. "Dulceața revărsându-se pe pământ": Perspective oferite de spiritualitatea ortodoxă

Scott Cairns, Imprejmuirea fragilă; Elizabeth Theokritoff, Liturghie, închinare și cosmologie creștină; Christina M. Gschwandtner, "Toată făptura se bucură de tine": creația în liturghiile pentru sărbătorile Născătoarei de Dumnezeu; Bruce V. Foltz, Urme ale

miresmei divine, picături ale iubirii divine: despre frumusețea creației vizibile; Chrysostomos Koutloumousianos, Revelația naturală și supranaturală în gândirea irlandeză timpurie și gândirea monahală greacă: o abordare comparativă; Arhimandritul Vasileios, Ecologie și monahism; Anestis Keselopoulos, Harisma profetică în Teologia Pastorală: asceza, postul și criza ecologică; Donald Sheehan, Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra feței apelor: sfințenia ortodoxă și lumea naturală.

Partea a patra și ultima ilustrează modul în care ideile prezentate anterior relaționează cu legătura dintre spiritualitatea vie și experiența noastră asupra lumii înconjurătoare.

Bibliografia, glosarul și lista colaboratorilor încheie această colecție de studii și eseuri. Se menționează delimitarea textelor publicate în limba engleză. Dacă se includeau și lucrările publicate în limbile arabă, greacă, română, rusă, sârbă s.a. dimensiunea ar fi fost excepțional de extinsă.

Concluzionând, putem vedea că în multiplele aspecte ale preocupărilor creștine asupra mediului, naturii și creației se pot oferi resurse spirituale potrivite pentru depășirea crizelor majore cu care se confruntă omenirea punându-se periculoasa întrebare: „Omul sau natura”? Cartea se vrea a fi și o reconciliere planetară a omului cu natura, cu semenii și cu Dumnezeu.

Preot Viorel Râncu

Vasile V. Muntean, *Miscelanea. Studii, articole, note și corespondență*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2017, 246 pp.

Au trecut deja mai mulți ani – era în 2001 – de când în paginile acestei reviste am publicat două prezentări ale volumelor de *Bizantinologie (I și II)* aparținând părintelui profesor dr. Vasile V. Muntean de la Lugoj, pe atunci dascăl al subsemnatului, la Facultatea de Teologie din Timișoara.

Peste timp, am observat, cu încântare, alte și alte volume publicate de același autor. Vizând cu precădere teme istorice inedite prin abordare și informația expusă, volumele părintelui profesor dr. Vasile V. Muntean scot la lumină vremuri de altă dată, dar și realități din contemporaneitatea bisericească.

În cursul anului trecut, părintele profesor dr. Vasile V. Muntean ne-a mai oferit un volum, intitulat *Miscelanea. Studii, articole, note și corespondență*, apărut la prestigioasa editură Astra Museum din Sibiu.

Cuvântul lămuritor al autorului precizează dintru început despre ce conține volumul și care au fost criteriile de selecție a textelor inserate (pp. 5-7).

Partea întâi (pp. 13-96), intitulată *Studii și Articole* și a doua (pp. 97-192), *Note* reprezintă scrieri recente, unele apărute în volume sau reviste, altele inedite.

Partea a treia (pp. 193-237), *Corespondență*, cuprinde o selecție din scrisorile unor specialiști care

astăzi nu mai sunt printre noi, ceea ce se constituie într-un prinos de cinstire adusă acestora.

Trebuie precizat că articolele și studiile prezente abordează numeroase teme istorice și practice, fiind foarte folositoare mai cu seamă prin prisma observațiilor, completărilor și nuanțării exprimate. Spre exemplu, o temă de interes pentru viața bisericească locală: Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș. Cercetările părintelui profesor Muntean aduc la lumină informații noi despre perioada de păstorire a acestuia în Banat și despre chiriarii care i-au precedat, respectiv succedat. În lumina acestora, va trebui revăzută însăși viața sfântului din Sinaxar, respectiv vor trebui îndreptate toate cărțile de slujbă și de rugăciune aparținând cultului ocrotitorului Banatului.

Alte contribuții din volum aduc pertinente observații *Liturghierului* ediția 2012, sinaxarului anual și altor tipărituri de la Sfânta Patriarhie și de pe plan local eparhial.

Dintre toate cele ale volumului nou și substanțial oferit nouă de părintele prof. dr. Vasile Muntean, m-aș opri mai mult asupra părții a treia, de corespondență. Pentru că darea la lumină a unei corespondențe cu renumiți oameni ai vremii trecute, este nouă în peisajul scriiturii teologice bănățene. În preocupările cărturărești ale părintelui prof. dr. Vasile Muntean, acesta s-a sfătuit, a întrebat și a fost întrebat cu privire la subiectele pe care le-a abordat de-a lungul timpului. Așa i-a rămas

părintelui profesor o bogată corespondență cu personalități ale Bisericii și teologiei noastre precum: mitropolitul Bartolomeu Anania, mitropolitul Nicolae Corneanu, mitropolitul Antonie Plămădeală, teologii Ioan G. Coman, Dumitru Stăniloae, Teodor Bodogae, Ioan Rămureanu, Silviu Anuichi, Milan Șesan ș.a., spre a nu mai aminti de oameni de cultură și istorici din țară și de peste hotare.

Într-adevăr, acest „pomelnic” pe care ni-l oferă părintele autor aduce în actualitate personalități care au marcat domeniile în care au activat, dar în același timp arată - și aceasta părintele profesor nu o afirmă - înalta ținută academică și științifică a preotului prof. dr. Vasile V. Muntean, confirmată de valoarea celor cu care corespoda.

Sunt convins că cele mai multe, dacă nu toate scrisorile și misivele păstrate au fost scrise cu cerneală sau pix pe hârtie albă, așa cum din păcate nu se mai întâmplă acum. Acum, noua modă presupune trimiterea unor mesaje de tip SMS, care niciodată nu vor avea farmecul scrisorilor adevărate și nici nu vor rămâne stocate prea mult timp, pentru ca cineva, cândva, să le poată prezenta umanității, așa cum a făcut acum părintele profesor Muntean,

Exigent cu sine însuși și cu colaboratorii săi, părintele autor a ostenit și la un *index onomastic (selectiv)* (pp. 238-242) pe care l-a așezat potrivit, la finele volumului, înainte de cuprins.

Înainte de a adăuga două fragmente din corespondența apărută în volum,

voi spune că părintele profesor Vasile Muntean ne surprinde plăcut, de fiecare dată, cu teme vechi dar totdeauna noi, care vor rămâne contribuții importante la cunoașterea trecutului bisericesc din această parte a țării. Volumul de față nu face excepție, dimpotrivă!

Și acum cele două texte, care evident că nu au fost alese la întâmplare, știind cât de importante au fost pentru activitatea părintelui prof. dr. Vasile Muntean, personalitățile semnate:

„15 X 2007: Confirm primirea scrisorii din 12 octombrie. Găsesc binevenită și oportună inițiativa omajierii academicianului Alexandru Elian. În ce mă privește, voi susține cu tot ce pot apariția volumului proiectat. Cu frățească dragoste întru Hristos Domnul, † Nicolae” (mitropolit dr. Nicolae Corneanu).

„10 VII 1990: [...] M-aș fi bucurat (și mă voi bucura, pe viitor) de o catedră la Teologie, pentru dumneata. Intră și o fărâșă de mândrie, pentru mine, să știu că unii din cei mai distinși ucenici ai mei, au urcat trepte pe care mă aflasem și eu, cu mulți ani în urmă. Este drept, te găsești departe de Iași, și un eventual post la Timișoara, de care-mi vorbești, ți-ar fi mult mai la îndemână [...]” (academician, istoric, bizantinolog Alexandru Elian).

Preot dr. Marius Florescu